

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ
СЕСУАЛЬНОЇ ТА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

A MODERN VIEW OF THE PROBLEM OF SEXUAL AND GENDER IDENTITY

У сучасній Україні відбувається стрімке насаджування постгендерного виховання дітей, розмиваються поняття норми, змінюються погляди на гендерну ідентичність та розподіл соціальних ролей уже без урахування гендерної приналежності та біологічної статі, тобто руйнуються прийняті стереотипи, а нові ще не набули остаточної ясності та пояснення. Це питання набуває гострої потреби в дослідженні, в прогнозуванні та формуванні нових моделей соціального устрою.

Основною метою дослідження був аналіз наукових надбань та розмежування понять сексуальної та гендерної ідентичності. Теоретичний аналіз, узагальнення та міждисциплінарний аналіз науково-теоретичного надбання було спрямовано на відображення сучасного стану проблеми сексуальної та гендерної ідентичності.

Незважаючи на різну цінність альтернативних ідей щодо сексуальної та гендерної ідентичності, в науковій спільноті не сформовано єдиного підходу до визначення цих понять, розмежування яких дозволить розширити наукові уявлення про норми та патології, особливо в сучасний період становлення нашої держави, яка формує нові наукові погляди, розширює уявлення, стоїть на шляху формування нової української соціально-культурної парадигми. У статті автор надає короткий аналіз проблеми гендерної та сексуальної ідентичності, культурної парадигми, розкриває основні відкриті дискурси як вітчизняних, так і західних дослідників. Нинішній стан речей змушує констатувати, що рішення багатьох проблем, які стоять перед гендерної історією, ще потребують значних зусиль, спрямованих на з'єднання всіх методологічних ресурсів і реалізацію продуктивного співробітництва соціологів, істориків, філософів і культурологів. Поглиблене дослідження цієї проблеми розкриває нові горизонти для наукових досліджень, допомагає виявленню нових сюжетних ліній гендерної проблематики. А це є важливим як у плані розвитку суспільствознавчого знання, так і в аспекті кращого розуміння сучасних реалій суспільного розвитку.

Ключові слова: соціальні патерни, сексуальна культура, гендерні ролі, сексуальна ідентичність, гендер, постгендерне виховання.

Due to the fact that in modern Ukraine there is a rapid implantation of post-gender upbringing of children, the notion of norms is blurred, views on gender identity and distribution of social roles are changed without taking into account gender without biological sex, ie stereotypes are destroyed and new ones are not acquired final clarity and explanation. This issue is in dire need of research, forecasting and the formation of new models of social order.

The main purpose of the study was to analyze scientific achievements and distinguish between the concepts of sexual and gender identity. Theoretical analysis, generalization and interdisciplinary analysis of scientific and theoretical heritage were aimed at reflecting the current state of the problem of sexual and gender identity.

Despite the different value of alternative ideas about sexual and gender identity in the scientific community, there is no single approach to defining these concepts. The delimitation of which will allow to expand scientific ideas about norms and pathologies, especially in the modern period of formation of our state, which forms new scientific views, expands ideas, stands in the way of forming a new Ukrainian socio-cultural paradigm. In the article the author provides a brief analysis of the problem of gender and sexual identity, cultural paradigm, reveals the main open discourses of both domestic and Western researchers. As the current state of affairs suggests that solving many of the problems facing gender history still requires significant efforts to connect all methodological resources and implement productive cooperation between sociologists, historians, philosophers and culturologists. An in-depth study of this problem opens new horizons for research, helps to identify new story lines of gender issues. And this is important both in terms of the development of social science knowledge and in terms of a better understanding of modern realities of social development.

Key words: social patterns, sexual culture, gender roles, sexual identity, gender, postgender education.

УДК 159.99; 159.922.1
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.25.8>

Асєєва Ю.О.

к.психол.н.,
завідувач кафедри загальнонаукових,
соціальних та поведінкових дисциплін
Одеський інститут
Міжрегіональної Академії управління
персоналом

Сьогодні Україна руйнує старі усталені норми і формує свої власні, поступово на шляху становлення сучасного українського суспільства формується нове колективне несвідоме. Тому саме зараз українське суспільство характеризується суперечливістю трансформаційних процесів у соціально-економічній, політико-правовій та соціокультурній сферах, що знаходить відображення як на груповому, так й індивідуальному рівнях жит-

тєдіяльності громадян. Якісні зміни зачіпають не тільки традиційно публічний, а й особистий (приватний) простір взаємодій представників різних соціальних груп і поколінь. Шлях українського суспільства до постгендерного виховання актуалізує проблему формування нових підходів до понять сексуальної та гендерної ідентичності. Гостро постають питання розмежувань понять норми та патології в рамках сексологічних знань.

Слід зауважити, що лібералізація сфери статевих, ґендерних та сімейно-шлюбних відносин у ХХ столітті, починаючи із сексуальної революції 1960-х років, уже в радянському суспільстві радикально вплинула на емансипацію сексуальності різних верств населення. А на межі століть проблема сексуальної культури активно ввійшла до порядку денного, розпочала активний шлях розповсюдженості та обговорення як у мас-медіа, так і в рамках правової та політичної риторики.

На початку ХХІ ст. сексуальність постає в різноманітній мозаїці культурних форм, стилів життя, традицій, спільнот, практик, дискурсів. Зміни в сексуальній культурі українського суспільства глибоко торкнулися молодого покоління, в якому виникають і апробуються нові форми інтимних взаємин і еротико-емоційної поведінки. Динаміка сексуальної обізнаності, формування нових норм та постулатів сексуальної та ґендерної ідентичності вимагає від наукової спільноти ґрунтовного емпіричного вивчення і теоретичного осмислення.

Метою дослідження є аналіз наукового надбання та розмежування понять сексуальної та ґендерної ідентичності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення соціальної, психологічної та медичної літератури. Теоретичний аналіз доступних вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень був присвячений розгляду таких дефініцій, як сексуальна ідентичність та ґендерна ідентичність.

Узагальнення та міждисциплінарний аналіз науково-теоретичного надбання було спрямовано на відображення сучасного стану проблеми сексуальної та ґендерної ідентичності.

Аналізуючи наукові надбання щодо роз'яснення сексуальної норми та патології, можливо відзначити, що незважаючи на низку різноманітних наукових обговорень із різноманітних галузей науки про людину з 50–60-х років ХХ століття, ця проблема досі залишається не вирішеною, і дискурс досі є відкритим. Розглядаючи поняття норми та хвороби з різноманітних позицій, користуючись різними методами дослідження, враховуючі різні контексти трактування цих понять, такі відомі науковці, як Ервін Гофман (соціолог), Мішель Фуко (філософ) та Томас Сас (психіатр), фактично дійшли одного і того ж висновку, що норма – це не медична категорія, а соціальна, і суспільство встановлює рамки і межі того, що воно бажає вважати нормою, в залежності від того історичного етапу розвитку, на якому знаходиться суспільство. Все інше розглядається суспільством як патологія, порушення, психічна хвороба або щось інше, отже, ті люди, які ведуть себе інакше (неналежним чином), направляються на лікування в закриті установи, виправні, лікувальні заклади. Тобто норма – це

не об'єктивне поняття, а поняття, яке встановлюється конкретним суспільством. Як свідчить історія, в більшості випадків суспільство вирішує ці питання самостійно, узагальнюючи життя, розуміючи, що відбувається, пристосовуючись до нових умов існування. Питання про зміну ґендерних рольових функцій несе в собі неоднозначність. З одного боку, побудова культурних стереотипів вводиться на рівні індивідуального пізнання, чим зумовлюється здатність до прийняття суспільно признаних норм, стереотипів та патернів поведінки, які відварюються особистістю в процесі життєдіяльності, а з іншого – суспільні та громадські норми, знання та світогляд не потребують від особистості теоретичного чи експериментального осмислювання, а навіть виключають його. При цьому соціальні та культурологічні норми та патерни поведінки не являють собою чистого дзеркального їх відображення у свідомості, установках та патернах поведінки конкретної особистості. Слід зауважити, що культурологічні особливості кожного історичного періоду по-різному відображали легітимність соціальної нерівності, в тому числі й за ґендерними ознаками, а навіть у деякі періоди намагались їх попередити. Будь-яка соціальна «революція» (буржуазна, наукова), економічна (неолітична революція) чи політична (жіночий визвольний рух) завжди розпочинається з переоцінки та переосмислення культурологічних цінностей та норм.

У сучасній Україні відбувається стрімке насадження постґендерного виховання дітей, розмиваються поняття норми, змінюються погляди на ґендерну ідентичність та розподіл соціальних ролей уже без урахування ґендерної приналежності та біологічної статі, тобто руйнуються прийняті стереотипи, а нові ще не набули остаточної ясності та пояснення. Зауважимо, що сьогодні відбувається стрімке зростання розлучень, а більшість сімей у країні – одностатеві (мати та бабуся), і як всі ці нововведення вплинуть на розвиток особистості, на формування статевої ідентичності та патерни поведінки в майбутньому, якщо дитина живе і виховується в гомосексуальній родині, тобто в одностатевій сім'ї. Це питання в сучасних реаліях набуває вже не риторичного характеру, а реальної гострої потреби в дослідженні, в прогнозуванні та формуванні нових моделей соціального устрою. Ґендерне чи постґендерне виховання, здається, не має значення, однак розвиток високого рівня толерантності в сучасному суспільстві, на наш погляд, надасть більш позитивних результатів, ніж накладання табу чи нав'язування неприродних для людини патернів поведінки.

Процеси демократизації та гуманізації суспільства детермінують зміну нормативної соціальної системи, що вимагає вивчення про-

цесів виробництва і відтворення легітимних соціальних моделей поведінки й конструювання сучасних ідентичностей. Соціальні зміни визначають модифікацію ґендерної системи, повсякденних практик ґендерних стосунків. Демократизація суспільства, яка відбувається в умовах індивідуалізації та плюралізації життєвих стилів, актуалізує вивчення сучасних ґендерних норм, виявлення змін домінуючих соціокультурних патернів, у ставленні суспільства до норми і патології. Дослідження конструювання ґендерних норм дозволяє пояснити механізми і форми контролю повсякденних практик ґендерної поведінки, що надасть можливість сформувати оптимальні соціальні умови для успішної соціальної інтеграції індивідів і соціальних груп і сприятиме формуванню толерантних суспільних стосунків.

Викладення міркування на тему ґендерної та сексуальної ідентичності слід почати з визначення поняття. З метою розрізнення біологічних і соціально-психологічних аспектів чоловічої та жіночої поведінки американський психолог Р. Столлер запропонував закріпити за біологічним аспектом сексуальності поняття «стать», а за соціальним – закріпити поняття «ґендер», що в подальшому спричинило необхідність виділення й поняття «ґендерна ідентичність», а згодом і відокремлення поняття «сексуальна ідентичність» [2; 10].

ґендер – соціокультурна, символічна конструкція статі, що покликана визначати конкретний асоціативний зв'язок, забезпечувати повноцінну комунікацію та підтримувати соціальний порядок. Іншими словами, ґендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття і фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їхньої статі [4].

Отже, ґендерна ідентичність являє собою один з аспектів самосвідомості особистості, описує переживання людиною себе як представника певної статі і носія специфічних характеристик і особливостей поведінки, що співвідносяться з уявленнями про ґендерну приналежність.

Маскулінність, фемінінність та андрогінність виступають як категорії для опису ґендерної ідентичності. Термін «ґендер» має соціокультурну природу відмінностей між чоловіком і жінкою, а також передбачає ознаки варіативності та мінливості цих відмінностей. Еволюція уявлень про зміст поняття ґендерної ідентичності в психології застосовується у двох напрямках: зміна уявлень про маскулінність

і фемінінність та ускладнення структури ґендерної ідентичності (перехід від однофакторних моделей до багатофакторних).

Слід зауважити, що ґендерна ідентичність є продуктом соціального конструювання, оскільки формується в процесі статевої соціалізації, яка починається з народження, коли на основі будови зовнішніх статевих органів дитини визначається її паспортна стать, відповідно до якої дитину цілеспрямовано виховують таким чином, аби вона відповідала суспільним уявленням про «чоловіче» або «жіноче». ґендерна ідентифікація проходить паралельно зі статевою, однак найважливіший етап проходить у підлітковому віці. Підліткова ґендерна ідентичність стає центральним компонентом самосвідомості. З віком її структура ускладнюється, до неї залучаються ґендерні стереотипи та схеми, а також ґендерні уподобання [3]. Становлення ґендерної ідентичності – складний процес, і під час розвитку та все більшої зацікавленості науковців щодо вивчення та поглиблення знань із психології ґендеру змінювались думки щодо особливостей адаптації різних ґендерних типів особистості в різних наукових теоріях.

Першими звернули увагу на важливість взаємозв'язку між розвитком особистості та процесом розвитку статево-рольової ідентичності зарубіжні психологи. У ході дослідження прихильниками біологізаторського підходу було обґрунтовано формування статевої ідентичності біологічними і генетичними факторами. Представниками цього підходу були Ст. Хол і В. Штерн, згідно з позицією яких статево-рольовий диморфізм добудовується у відповідності із психічними і психологічними відмінностями і проявляється в індивідуальних психофізіологічних реакціях, інтересах, когнітивних процесах, характері, темпераменті, здібностях. У ході статевої ідентифікації роль наслідування являє собою важливий механізм конструювання статево-рольових характеристик. На фундаменті біологізаторського підходу були розроблені різні психоаналітичні концепції, однак за всієї їхньої психологічності їхні послідовники дотримуються біологічного характеру походження психологічних відмінностей.

В. Мішель виступала з ідеями про диференціацію статево-рольових ролей за допомогою винагороди, спостереження і покарання, тобто прямого і непрямого зумовлення як головного принципу навчання статево-рольової поведінки. Перш ніж дитина набуває силу самостійно спостерігати за відмінностями обох статей, батьки втручаються з ініціативою закладання перших передумов у розвитку усвідомлення дитиною своєї приналежності через вибір кольору одягу, імені дитини, іграшок і способів поведінки.

Таким чином, велику роль у розвитку особистості дитини відіграє усвідомлення своєї статі. Щодо цього звернемося до теорії самокатегоризації, яка розглядає формування психологічної статі через когнітивні структури. Роль активності самої дитини в процесі пізнання зумовлює її творчий характер мислення (Л. Колберг і Ж. Піаже).

Л. Колберг засвоєння статевої ідентичності пов'язував з когнітивним розвитком дитини. Самовизначення дитини в тій чи іншій ролі є першим етапом у процесі засвоєння своєї статевої ролі. На момент, коли вже минула стадія первинної статевої типізації, починається істотний вплив соціального підкріплення на розвиток ідентичності.

Біосоціальний погляд на статево-генетичну ідентифікацію вироблений у рамках біосоціальної теорії, розробленої Д. Мані і А. Ерхард [8]. Гендерну ідентичність вони трактували як складну багатоетапну біосоціальну структуру, в якій важливу роль відіграє як соціальний, так і біологічний аспекти. Перший етап формування гендерної ідентичності, за Д. Мані, включає виникнення хромосомного ряду, тут формуються перші передумови генетичної статі дитини, що знаходиться в прямій залежності від наявності хромосоми ХХ або ХУ [7]. На наступному етапі за заданою хромосомами генетичною програмою відбувається диференціація статевих залоз, продуктами яких є андрогени для чоловіків і естрогени для жінок. Так, згідно з переконанням Д. Мані, формується наша гормональна стать, яка у свою чергу визначає диференціацію внутрішніх репродуктивних органів (внутрішню морфологічну стать), зовнішніх геніталій (зовнішня морфологічна стать). У разі якщо в критичний період в організмі індивіда не виявиться присутність андрогена, то в подальшому статеві диференціація буде відбуватись за жіночим типом незалежно від хромосомної статі. Для встановлення зв'язку між гормональним статусом і психічними особливостями було проведено дослідження, в ході якого жінкам у період вагітності вводили дозу прогестерона для збереження вагітності. Народжені дівчинки в результаті цього експерименту віддавали більшу перевагу іграм для хлопчиків, а їхня поведінка набувала характерні риси, яку демонструють хлопчики. Це пов'язано з тим, що під впливом статевих гормонів у перинатальному періоді диференціюються статеві центри в гіпоталамусі людини, які визначають характер її статеводеморфічної поведінки.

Під час народження дитини факт наявності чоловічих або жіночих статевих гормонів пояснюється впливом біологічних факторів, які головним чином співвідносяться з формуванням чоловічих або жіночих геніталій, що вказує батькам на вибір моделі виховання дитини.

Отже, якщо у дитини спостерігається чоловічий статевий орган, вона виховується як хлопчик, і відбувається формування і закріплення чоловічої статевої ідентичності, а якщо жіночі органи, то навпаки.

Натепер найбільшого розповсюдження набула ортогональна модель її розвитку, заснована на концепції психологічної андрогенії, розвиненій на поглядах С. Бем [1], яка відокремлює чотири типи гендерної ідентичності в залежності від співвідношення показників фемінінності та маскуліності:

- маскуліний (високі показники по маскуліних ознаках і низькі – по фемінінних);
- фемініний (низькі показники по маскуліних ознаках і високі – по фемінінних);
- андрогенний (високі показники і по андрогенних, і по фемінінних ознаках);
- недиференційований (низькі показники і по маскуліних, і по фемінінних ознаках).

Отже, кожна людина ідентифікує себе за своєю біологічною статтю, виняток становлять випадки транссексуальності. І більша кількість населення несе себе в соціумі в рамках гетеросексуальної ідентичності, засвоєної в дитинстві – ще до пробудження усвідомлення сексуального бажання. Як зазначав М. Фуко, сучасна західна культура відводить сексуальності людини все більш значуще місце як цінному конструкту для самоідентифікації. Сексуальна ідентичність людини не формується в результаті дії якого-небудь одного фактора, наприклад, такі вчені, як Джон Мані, Мільтон Даймонд (і Енн Фаусто-Стерлінг, намагалися виявити й описати біологічні процеси, що впливають на формування сексуальної ідентичності [2; 4; 7–10]. Передбачається, що існує значна сукупність визначальних чинників, проте єдиної точки зору з цього питання поки не вироблено. Конкретна значимість різних відомих або передбачуваних на даний момент факторів також поки достовірно не встановлена. Беручи до уваги ці застереження, можна виділити кілька груп чинників, які формують сексуальну ідентичність, хоча їх більш точне значення ще належить з'ясувати в майбутньому.

Найбільш широке визначення сексуальної ідентичності може бути висловлено так: «Сексуальна ідентичність – це визначення себе в термінах сексуальності».

Словник гендерних термінів визначає сексуальну ідентичність як один з п'яти компонентів людської сексуальності, яка визначається як самоідентифікація індивіда з людьми, які мають ту чи іншу сексуальну орієнтацію, самовідчуття себе як індивіда з певною сексуальною орієнтацією. Сексуальна ідентичність не рівнозначна істинній сексуальній орієнтації індивіда і не обов'язково з нею збігається [5].

Цей термін і досі знаходиться на етапі розвитку та пізнання і входить у зв'язок з іншими компонентами сексуальності: сексуальною орієнтацією, сексуальним дисплеєм тощо і має в сучасному трактуванні спектр різних сексуальних ідентичностей. Найбільш розповсюдженими в сучасній сексології є три типи сексуальної ідентичності: гетеросексуальна ідентичність – самоідентифікація як гетеросексуала, або «людина з нормальною, традиційною, звичайною» орієнтацією, або «натурал»; бісексуальна ідентичність – самоідентифікація як бісексуала; гомосексуальна ідентичність – самоідентифікація як носія гомосексуальної орієнтації.

На противагу різним медичним категоріям з'явилися соціальні: бісексуали, трансгендери, транссексуали, травесті. У XXI столітті цей спектр дуже і дуже широкий. І якщо сексуальна ідентичність – це перш за все визначення себе, тобто це якесь осмислення себе, асоціювання себе в термінах сексуальності, то поняття «сексуальна орієнтація» використовується здебільше в медицині для позначення потягу однієї людини до іншої, передусім у термінах статі. Якщо людина однієї статі має сексуальний, романтичний потяг до людини іншої статі, то вона визнається іншими «гетеросексуалом». Якщо людина має потяг до людини однієї з них статі, то вона визначається як «гомосексуал». Однак окрім жіночої і чоловічої статі, у медицині існують й інші інтерсексуальності, і йдеться не тільки про гермафродитизм – про подібні варіанти фізично видимих відмінностей статевих органів, а й про внутрішні відмінності, оскільки стать може визначатися, наприклад, гормонами та будовою статевих органів, а психологічно людина відчуває себе в протилежній статі – це транссексуалізм.

Звертаючись до історичних фактів, ще на початку XX століття Зигмунд Фрейд запропонував ідею того, що із самого початку всі люди бісексуальні. А серед основних чинників розвитку статевої ідентичності він вважав орієнтацію і наслідування батькові дитиною однієї з них статі. Подолання ряду конфліктів «комплексу Едіпа» у хлопчиків і «комплексу Електри» у дівчаток для здійснення плавного переходу до нормальної дорослої сексуальності, тоді як процес негативної фіксації стає передумовою виникнення і розвитку різних психічних розладів. Отже, згідно з дослідженнями З. Фрейда, гомосексуальність і гетеросексуальність – це дуже і дуже відносні поняття, які використовуються скоріше для зручності, а насправді кожна людина від природи бісексуальна.

Схожих результатів уже в другій половині XX століття доходить і Альфред Кінзі в США. Досліджуючи сексуальну поведінку чоловіків і жінок, він з'ясовує, що дуже велика кількість чоловіків і жінок мали в той чи інший

період свого життя гомосексуальні стосунки, а в інший період – гетеросексуальні. Або мали якісь одноразові контакти тієї чи іншої властивості. З огляду на такі дані можливо зазначити, що значна частина населення (принаймні в США у 50-х роках) може бути віднесена до бісексуальної ідентичності за своєю сексуальною поведінкою. Вони можуть не ідентифікувати себе, не називати себе бісексуалами, але тим не менше за своїми практиками, за своєю поведінкою, з точки зору А. Кінзі, відносяться до них [3; 6].

Слід зауважити, що одним із компонентів цієї складної системи сексуальності є самовираження людини: гендерне і сексуальне. Це також можливо, тому що ці компоненти не обов'язково пов'язані один з одним. Як ми вже зазначали, в культурі різних етнічних груп у різні історичні періоди встановлюються певні норми того, яким чином повинні виглядати різні сексуальні ідентичності. Але тим не менше саме це самовираження людини, гендерне або сексуальне, може бути різним.

На сучасному етапі становлення суспільства найбільш поширена абревіатура різноманітної сексуальної ідентичності – «ЛГБТ», яка визначається як «лесбіянки, геї, бісексуали і трансгендери». Тобто деякий набір сексуальних ідентичностей, об'єднаних у таку солідарну соціальну групу, яка здійснює політичну боротьбу, використовується в науці та в інших контекстах, у тому числі й контекстах самоідентифікації та самовизначення, наприклад, у повсякденності, щоб говорити про те, ким людина є в культурному сенсі в цій цілій системі та структурі сексуальності з метою ідентифікації себе із групою для подолання стигматизації в процесі боротьби за свої права як людини.

Сучасні громадські погляди негативно санкціонують подолання гендерних норм за допомогою соціального примусу, стигматизації, дискримінації. У свою чергу меншини, що їх стигматизують, вибудовують політику опору домінуючій гендерній системі. Актуальною стає рефлексія соціального контексту і досвіду соціальних груп, що витісняються на периферію соціальних норм, які мають маргінальну самоідентифікацію, в аспекті її нормалізації і соціальної участі. Сприйняття проблем маргінальних соціальних груп у громадському дискурсі поступово змінюється від категоричного неприйняття і нерозуміння в напрямі поваги гідності і прав людини.

Комплексний підхід до історії традиційної культури покликаний урахувати, крім психічних і культурних складників гендерної ідентичності, становище суб'єкта в соціальній ієрархії і конфігурацію останнього.

Таким чином, необхідність розроблення нових концепцій і дослідницьких моделей, які дозволили би поєднати гендерний і соціаль-

ний підходи в конкретно історичному аналізі, сьогодні вже є очевидним. Але нинішній стан речей змушує констатувати, що рішення багатьох, що стоять перед ґендерної історією проблем, ще потребують значних зусиль, спрямованих на з'єднання всіх методологічних ресурсів і реалізацію продуктивного співробітництва соціологів, істориків, філософів і культурологів. Дослідження проблеми конструювання ґендерних норм розширює і поглиблює дискурс статевої ідентичності, розкриває нові горизонти для наукових досліджень, допомагає виявленню нових сюжетних ліній ґендерної проблематики. А це є важливим як у плані розвитку суспільствознавчого знання, так і в аспекті кращого розуміння сучасних реалій суспільного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бем С.Л. Линзы гендера. Трансформация взглядов на проблему неравенства полов. Москва : РОССПЭН, 2004. 336 с.
2. Бисерова Г.К., Шагивалеева Г.Р. Исследование взаимосвязи сексуальной зависимости и гендерной идентичности подростков. *Современные проблемы науки и образования*. 2015. № 1-1. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=18884>.
3. Кочарян Г.С. Гомосексуальность: исследование Альфреда Кинзи. *Журнал психиатрии и медицинской психологии*. 2009. № 2 (22). С. 131–134.
4. Мельник Т.М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. Основи теорії ґендеру : навчальний посібник: Київ : «К.І.С.», 2004. С. 10–29.
5. Словник ґендерних термінів / уклад. : З.В. Шевченко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. 2016. URL: <http://a-z-gender.net/seksualnaya-identichnost.html>
6. Kinsey A.C., Pomeroy W.P., Martin C.E. Sexual behavior in the human male. Philadelphia : Saunders, 1948. 804 p.
7. Kohlberg L.A. A cognitive developmental analysis of children's sex role concepts and attitudes. In Maccoby E.C. (ed.). *The development of sex differences*. Stanford University press, Stanford, CA, 1966. P. 82–173.
8. Money J., and Ehrhardt A. Man & Woman, Boy & Girl: Gender Identity from Conception to Maturity. Northvale, N.J. : Jason Aronson, 1996. 311 p.
9. Seid Ebrie. Gender Role Perception among the Awra Amba Community. *American Journal of Applied Psychology*. 2015. 3 (1). P. 15–21. Doi: 10.12691/ajap-3-1-4.
10. Unger R. Toward a Redefinition of Sex and Gender. *American Psychologist*. 1979. № 3. P. 43–57.